

УДК 338.24

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.2.2>

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Вашкович В.В.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID: 0000-0001-5726-5374*

Вашкович В.В. Основні напрями економічної політики держави.

Вказується, державні інституції виконують фундаментальну функцію у формуванні сприятливих умов для підприємницької діяльності та забезпечення динамічного розвитку національної економіки. Використовуючи комплекс регуляторних механізмів, органи державної влади здатні коригувати цінову політику, контролювати виробничі процеси, стимулювати інвестиційну активність, підтримувати інноваційні ініціативи та впливати на ключові макроекономічні індикатори. Важливою місією держави є гарантування справедливих ринкових відносин, забезпечення ефективного захисту споживчих прав від недобросовісних виробників та постачальників, а також підтримка здорової конкурентної боротьби між учасниками ринку. Крім того, система державного втручання спрямована на подолання гострих суспільних викликів, включаючи скорочення рівня бідності, зниження показників безробіття та зменшення диспропорцій у розподілі суспільного багатства.

У статті розглянуто сучасні підходи до державного регулювання господарської діяльності як ключового механізму забезпечення економічного розвитку та соціальної стабільності. Проаналізовано роль держави у формуванні сприятливого бізнес-середовища, стимулюванні інноваційної діяльності та регулюванні основних макроекономічних показників. Особливу увагу приділено функціям державного регулювання щодо забезпечення добросовісної конкуренції, захисту прав споживачів та вирішення соціально-економічних проблем.

Досліджено основні цілі економічної політики держави, серед яких: стимулювання економічного зростання, забезпечення макроекономічної стабільності, сприяння справедливому розподілу доходів та впровадження принципів сталого розвитку. Розглянуто конституційно-правові засади економічної політики України та проаналізовано специфіку її реалізації в умовах воєнного стану.

Окреслено сучасні виклики державного економічного регулювання, пов'язані з необхідністю мобілізації ресурсів для оборонних потреб, реалізацією програм швидкого відновлення, дотриманням міжнародних фінансових зобов'язань та забезпеченням бюджетної стійкості. Обґрунтовано актуальність міжнародної координації регуляторної політики у сферах захисту інтелектуальної власності, антимонопольного регулювання та екологічних стандартів в умовах глобалізації світової економіки.

Ключові слова: державне регулювання, економічна політика, макроекономічна стабільність, бюджетна політика, міжнародне співробітництво, воєнна економіка.

Ключові слова: економіка, економічна система, економічна конституція, конституційна економіка, економічні права людини, економічна діяльність, економічна політика.

Vashkovich V.V. Main directions of the state's economic policy.

It is indicated that state institutions perform a fundamental function in forming favorable conditions for entrepreneurial activity and ensuring the dynamic development of the national economy. Using a complex of regulatory mechanisms, state authorities are able to adjust pricing policy, control production processes, stimulate investment activity, support innovative initiatives and influence key macroeconomic indicators. An important mission of the state is to guarantee fair market relations, ensure effective protection of consumer rights from unscrupulous manufacturers and suppliers, as well as support healthy competition between market participants. In addition, the system of state intervention is aimed at overcoming acute

social challenges, including reducing poverty, reducing unemployment rates and reducing disparities in the distribution of social wealth. The article considers modern approaches to state regulation of economic activity as a key mechanism for ensuring economic development and social stability. The role of the state in forming a favorable business environment, stimulating innovative activity and regulating key macroeconomic indicators is analyzed. Particular attention is paid to the functions of state regulation in ensuring fair competition, protecting consumer rights and solving socio-economic problems.

The main goals of the state's economic policy are investigated, including: stimulating economic growth, ensuring macroeconomic stability, promoting fair distribution of income and implementing the principles of sustainable development. The constitutional and legal foundations of Ukraine's economic policy are considered and the specifics of its implementation under martial law are analyzed.

The current challenges of state economic regulation are outlined, related to the need to mobilize resources for defense needs, implementing rapid recovery programs, complying with international financial obligations and ensuring budget sustainability. The relevance of international coordination of regulatory policy in the areas of intellectual property protection, antitrust regulation and environmental standards in the context of globalization of the world economy is substantiated.

Key words: economy, economic system, economic constitution, constitutional economics, economic human rights, economic activity, economic policy.

Постановка проблеми. Держава відіграє ключову роль у створенні сприятливого середовища для розвитку бізнесу та стимулювання економічного зростання. За допомогою різних інструментів регулювання вона може впливати на ціни, обсяги виробництва, інвестиції, інновації та інші важливі економічні показники. Держава повинна забезпечувати чесну конкуренцію, захищати споживачів від неякісних товарів та послуг, а також сприяти розвитку добросовісної конкуренції. Державне регулювання може бути спрямоване на вирішення соціальних проблем, таких як бідність, безробіття, нерівність доходів.

Джерельна база дослідження основних напрямів економічної політики держави характеризується значною різноманітністю та включає кілька ключових категорій наукових і нормативно-правових джерел. Теоретичну основу становлять фундаментальні праці вітчизняних та зарубіжних учених у галузі державного регулювання економіки. Серед класиків економічної теорії особливо цінними є роботи Дж.М. Кейнса з макроекономічного регулювання, М. Фрідмена щодо монетарної політики, П. Самуельсона з теорії державних фінансів. Вітчизняну школу економічної думки представляють дослідження В. Гейця, А. Гальчинського, Ю. Пахомова, Т. Єфименко, В. Федосова, які розробили концептуальні засади формування економічної політики в умовах трансформаційної економіки. Сучасні дослідження проблематики економічної політики розвивають Л. Лисяк, О. Кириленко, С. Юрій, І. Лук'яненко, В. Дем'янішин, А. Соколовська та інші провідні українські економісти. Зарубіжну науку представляють роботи Дж. Стігліца з інформаційної економіки, П. Кругмана щодо торговельної політики, О. Бланшара з фіскального регулювання, Дж. Тейлора з монетарної теорії.

Метою дослідження є аналіз основних напрямків економічної політики держави.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, реалізація економічної політики в країні характеризується хаотичністю та відсутністю чіткого бачення наслідків реформ (не всі з яких можна передбачити); на думку Н.І. Ігнатович [1, с. 24], «здійснення економічних реформ у світі показує, що останні були ефективними лише тоді, коли ґрунтувалися на чітко визначеній стратегії та на науковій основі, що дозволяє орієнтувати економічні перетворення на досягнення довгострокових цілей і пріоритетів». На жаль, реалізація економічної політики в Україні має багато інституційних недоліків і навряд чи ґрунтується на належному науковому підґрунті.

Відповідно до статті 10 Господарського кодексу, основними напрямками економічної політики, що визначається державою, є структурна та галузева політика, спрямована на здійснення поступових змін у структурі економіки, вдосконалення міжгалузових і внутрішньогалузових пропорцій, стимулювання розвитку галузей, що визначають науково-технічний прогрес, забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції та підвищення життєвого рівня громадян. Вони включають сприяння розвитку ключових галузей промисловості (в аерокосмічній, оборонній, машинобудівній, фармацевтичній, хімічній та ІТ-сфері), підтримку малого та середнього підприємництва, впровадження інновацій та нових технологій, модернізацію та реструктуризацію промислових підприємств, зниження енерго- та ресурсоемності виробництва [2].

Важливо зазначити, що структурна та галузева політика має реалізовуватися у взаємозв'язку з іншими напрямками державної економічної політики, такими як фінансова політика, монетарна політика, антимонопольна політика та зовнішньоекономічна політика, так, зокрема:

- інвестиційна політика насамперед спрямована на створення умов, необхідних для залучення та концентрації суб'єктами господарювання коштів, необхідних для розширеного відтворення основних фондів у галузях, визначених як пріоритети структурної та галузевої політики, а також забезпечення ефективного і відповідального використання цих коштів та здійснення контролю за ними. В умовах воєнного стану інвестиційна політика держави має бути спрямована на інвестування у виробництво озброєння, боєприпасів та військової техніки; модернізацію та розширення виробничих потужностей оборонних підприємств; створення нових оборонних технологій; залучення інвестицій у науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки в оборонному секторі; інвестування у розвиток альтернативних джерел енергії; зменшення залежності від імпорту енергоносіїв та підвищення енергоефективності економіки [3];

- амортизаційна політика в першу чергу була спрямована на створення максимально сприятливих і справедливих умов для суб'єктів господарювання з метою забезпечення простого відтворення основних виробничих і невиробничих фондів на якісно новій технічній і технологічній основі. В умовах воєнного стану амортизаційна політика українських підприємств суттєво змінилася. Основними напрямками стали підтримка економічної стабільності, збільшення норм амортизації, застосування прискореної амортизації, перенесення залишкової вартості основних засобів та запровадження спеціальних норм амортизації для галузей промисловості, що постраждали внаслідок воєнних дій [3];

- цінова політика, спрямована на забезпечення еквівалентності в процесі реалізації державної продукції шляхом регулювання державою обмінних відносин між суб'єктами ринку, підтримання необхідного паритету цін між галузями та між видами економічної діяльності, забезпечення стабільності оптових і роздрібних цін. В сучасних умовах варто звернути увагу на стабілізацію цін на основні товари і послуги, підтримку вітчизняного виробництва, забезпечення доступності товарів і послуг, мінімізацію наслідків інфляції та забезпечення прозорості і підзвітності цінової політики [2];

- антимонопольно-конкурентна політика спрямована на створення оптимального конкурентного середовища для суб'єктів господарювання, забезпечення взаємодії між ними та сприяння зростанню ефективної соціально орієнтованої економіки, насамперед на основі недопущення дискримінації окремих суб'єктів господарювання через монопольне ціноутворення та низьку якість товарів і послуг;

- бюджетна політика, спрямована на оптимізацію та раціоналізацію формування доходів і використання державних ресурсів, підвищення ефективності державних інвестицій в економіку, гармонізацію загальнодержавних і місцевих інтересів у міжбюджетних відносинах, регулювання державного боргу та забезпечення соціальної справедливості при перерозподілі національного доходу [2];

- податкова політика, спрямована на забезпечення економічно справедливого податкового навантаження на суб'єктів господарювання, стимулювання суспільно необхідної економічної діяльності суб'єктів господарювання та дотримання принципів соціальної справедливості і конституційних гарантій прав громадян при оподаткуванні доходів [2];

- грошово-кредитна політика, спрямована на забезпечення економіки економічно необхідною кількістю грошей, досягнення ефективного готівкового обігу, залучення коштів суб'єктів господарювання та населення до банківської системи і сприяння використанню кредитних ресурсів для потреб функціонування та розвитку економіки [2];

- валютна політика, спрямована на встановлення і підтримання паритету національної валюти щодо іноземних валют, збільшення золотовалютних резервів та сприяння їх ефективному використанню;

- зовнішньоекономічна політика, спрямована на регулювання відносин з іноземними компаніями та захист внутрішнього ринку і вітчизняного товаровиробника.

Держава проводить екологічну політику, яка гарантує раціональне використання і повне відтворення природних ресурсів та створення безпечного для життя і здоров'я населення середовища. У соціально-економічній сфері реалізуються такі соціальні політики, як захист прав споживачів, політика заробітної плати і доходів, політика зайнятості, соціального захисту та соціального забезпечення [2].

Незважаючи на існування різних сценаріїв, ніхто не знає, коли і як закінчиться війна з росією. На це впливають десятки, якщо не сотні, різноспрямованих факторів як в Україні, так і в світі, які навіть не мають до нас прямого відношення.

Як наслідок, війна створює невизначеність і ускладнює планування, яке все частіше коригується. Але, як ми вже неодноразово бачили, війна змушує нас пристосовуватися, коригувати і змінювати наші плани. І це нормально. Безумовними пріоритетами у 2024 році є суттєве нарощування вже розпочатих у попередньому році обсягів виробництва озброєння та військової техніки, підготовка до початку виробництва нових технічно доступних зразків ОВТ, інноваційний розвиток вітчизняного ОПК, розширення практичної співпраці зі світовими лідерами у цій сфері, локалізація виробництва (в рамках Угоди про створення Союзу з оборонних технологій), запровадження спеціального режиму господарювання для оборонних підприємств, а також суттєва дерегуляція та спрощення всіх бізнес-процесів [4].

Будівництво фортифікаційних споруд та ліній оборони – в умовах позиційної битви, де ворог намагатиметься знайти слабкі місця в наших силах на багатьох ділянках приблизно 1200-кілометрового фронту, необхідно розвивати глибоко розтягнуту лінію оборони, яка дозволить нашим військам вільно обирати найбільш ефективні місця для скупчення противника та нанесення йому максимально можливої шкоди. Це інвестиція в безпеку, яку мають відчувати прифронтові території, а також інвестиція в зайнятість населення (яку в мирний час забезпечувало цивільне будівництво).

Впроваджувати комплексний підхід до гуманітарного розмінування - потрібно почати сприймати розмінування не як короткострокове явище чи завдання, а як нову галузь національної економіки (що є реальністю).

Підготовка фахівців, сприяння виробництву та обслуговуванню спеціальної техніки, визначення обґрунтованого переліку пріоритетів у розмінуванні, прискорення повернення до повноцінного використання забруднених земель, природних ресурсів (лісів, води) та інфраструктури, підтримка запуску та розширення ринків супутніх послуг - все це стоїть на порядку денному в економічній політиці до 2024 року, але практичні темпи реалізації - ні, забезпечити нові можливості для економіки в найближчі роки [4].

Реалізація Fast recovery – з чіткими, зрозумілими суспільству пріоритетами, прозорістю залучення, обліку і витрачання коштів, реалізацією при виборі проєктів принципу балансу між економічною ефективністю та соціальною значущістю. Водночас проєкти Fast recovery мають реалізовуватись «з поглядом на майбутнє» (як успішні «фаст-кейси» у перспективі розростатимуться у «велику відбудову» на базі напрацьованих нових рішень і технологій). Проєкти Fast recovery мають стати полігоном для розвитку будівельної промисловості та поштовхом до створення нової промисловості будівельних матеріалів на базі сучасних технологій [4].

Закладення фундаменту для переходу у 2025 році від фази Fast recovery до системної відбудови, критерії якої (національні пріоритети, галузі-точки зростання, «інвестиційний портфель») ми напрацьовували ще два роки тому при розробленні Плану відновлення України.

На цьому етапі мають бути більш важливі пілотні проєкти за участю держави, вітчизняного та іноземного капіталу, а також МФО, які вже перейшли за нульову точку (від обговорення до оцінки впровадження, як у секторі зеленої металургії).

Досягнення цілей МВФ щодо нижньої межі податкових надходжень по відношенню до бюджету. На жаль, повторюється минулорічна ситуація, коли кордони закриваються, а податкові надходження від митниці зменшуються. Ми бачимо детінізацію як єдине реальне внутрішнє джерело доходів, яке може компенсувати цей «недолік».

Посилення прогнозування та управління бюджетною ліквідністю, зниження вартості залучення внутрішнього комерційного боргу та мінімізація бюджетного розриву/накопичення бюджетного боргу. Це особливо важливо в умовах порушення ритмічності зовнішнього фінансування. Посилити фінансовий менеджмент та аудит державних підприємств, особливо в частині квазіфіскальних ризиків та їх перекладання на бюджет. Пролонгація ОВДП на тендері має покривати пікові виплати (травень-червень, 4 квартал 2024 року), а також виплати основної суми та відсотків за весь рік.

Підтримка вітчизняних виробників та експортерів. Серед ключових напрямків підтримки - здемпшивання кредитів, страхування військових ризиків, розвиток логістики, зменшення структурного безробіття та вдосконалення підходів до резервування. Це практичні речі, які держава може зробити з вкрай обмеженими ресурсами. Українська економіка є невеликою та відкритою у глобальному вимірі,

але відстає від більшості країн регіону за рівнем продуктивності. Тому пріоритетом номер один у такій допомозі має бути збільшення зовнішнього попиту, диверсифікація та експорт [5, с. 111].

Пріоритетом номер два є залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, що включає передачу знань і технологій, а також розвиток і кластеризацію нових, більш продуктивних видів економічної діяльності. Має бути більше угод про прямі іноземні інвестиції з нуля (як у випадку з Kingspan та Rheinmetall). Звичайно, ми розуміємо, що поки триває війна, існує високий потенціал для реінвестицій з боку існуючих компаній, і це потрібно враховувати. Тому ми дотримуємося однієї стратегії. Ми залучаємо стільки коштів, скільки можемо на даний момент, і водночас домовляємося про післявоєнне масштабування.

Така підтримка включатиме максимально ефективне використання інструментів, які є в бюджеті (5-7-9, гранти на створення та розвиток бізнесу, кредити фортецям, які є державними інвестиціями у вітчизняні проекти, підтримка індустриальних парків, підтримка великих інвестицій - не для того, щоб витратити виділені на них мільярди, а для того, щоб отримати вимірюваний внесок у ВВП). Це включає в себе максимально ефективне використання коштів [4].

План реформування законодавства до норм ЄС має передбачати ухвалення до кінця 2024 року щонайменше третини законів, визначених під час минулорічної самоінспекції (загалом змін потребують близько 2800 законів); для завершення цього етапу євроінтеграції у 2025 році рівень виконання Угод про асоціацію також має становити щонайменше 95% має бути досягнутий. Невідкладно розпочати переговори про вступ до ЄС у режимі «інтенсивного діалогу» після отримання переговорних рамок (перше міжурядове засідання держав-учасниць між Україною та ЄС).

Реформування та сталий розвиток у ключових сферах державної відповідальності, таких як соціальна, освітня, медична, культурна та спортивна сфери.

Висновки. Отже, економічна політика України в умовах війни має ґрунтуватися на збільшенні виробництва озброєнь та військової техніки, будівництві фортифікаційних споруд та оборонних ліній, впровадженні комплексного підходу до гуманітарного розмінування, реалізації програми Fast Recovery з чіткими пріоритетами та прозорістю використання коштів, виконання таргету МВФ по нижній межі податкових надходжень до бюджету і тд. Важливо зазначити, що реалізація цих пріоритетів має відбуватися в умовах обмежених ресурсів та високої невизначеності, пов'язаної з війною.

Крім вищезазначених пріоритетів, варто розвивати також структурно-галузеву політику, інвестиційну політику, амортизаційну політику, політику інституційних перетворень, цінову політику, антимонопольно-конкурентну політику, бюджетну політику, податкову політику, грошово-кредитну політику та валютну політику.

Економічна політика держави являє собою сукупність заходів, спрямованих на вплив на економічні процеси в країні з метою досягнення певних цілей. Ці цілі можуть бути різними, але зазвичай вони включають:

- економічне зростання: збільшення обсягу виробництва товарів і послуг в країні.
- стабільність: підтримка низького рівня інфляції, стабільного курсу валюти та повноцінної зайнятості.
- справедливість: забезпечення рівного розподілу доходів і багатства в суспільстві
- сталий розвиток: збереження навколишнього середовища для майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ігнатович Н.І. Реформування економіки України у контексті її модернізації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2017. № 4 (193). С. 21–25.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
3. Задахайло Д.В. Правові засади формування та реалізації економічної політики держави : *автореф. дис. ... д-ра юрид. наук* Х., 2013. 38 с.
4. План дій на 2024 рік: озброєння, відбудова, економічне зростання та рух до ЄС. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/03/6/710794>.
5. Нагребельний В.П. Державне регулювання. Юридична енциклопедія: в 6 т. Київ: «Українська енциклопедія», 1998. Т. 2: Д–Й, 1999. С. 118.
6. Белов Д.М., Белова М.В., Палапа Б.Б. Соціальне підприємництво: поняття та ознаки. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. Випуск 75(1). Ч. 1. 2023. С. 149–155.